

Мостепанюк Л. О.,кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-2894-0654**КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ:
ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ВИДИ****CRIMINAL OFFENSES AGAINST THE FOUNDATIONS
OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE: CHARACTERISTICS AND TYPES**

Стаття присвячена характеристиці та класифікації кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Визначена мета статті як комплексний аналіз сутності та змісту об'єктивних та суб'єктивних ознак кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України з подальшим визначенням напрямів удосконалення норм Кримінального кодексу України з даного приводу.

Охарактеризовано ряд змін і доповнень до положень чинного Кримінального кодексу України, спрямованих на приведення системи норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України у відповідність до сучасних потреб нашої держави, що були прийняті Верховною Радою України після початку російсько-української війни у 2022 році. Констатовано, що діяльність законодавчого органу засвідчує прагнення щодо забезпечення правової бази протидії агресії, що підтверджується конкретними змінами до норм чинного Кримінального кодексу України.

Проаналізовано об'єктивні та суб'єктивні ознаки кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, схарактеризовано їх обов'язкові та факультативні ознаки. Запропоновано класифікацію кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України на наступні види: проти конституційних основ національної безпеки України; проти основ національної безпеки України у сфері інформаційної та науково-технологічної безпеки; проти основ національної безпеки України в економічній, екологічній, воєнній сферах і сфері обороноздатності.

Зроблено висновок щодо посиленої уваги науковців до з'ясування проблемних питань особливостей кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України як на рівні наукових статей, так і на рівні дисертаційних досліджень, про що свідчить пошук та заострення доктринальних дискусій. Звернено увагу, що посилення якісних наукових досліджень сприятиме забезпеченню правової бази протидії агресії та зміцненню національної безпеки України.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, основи національної безпеки, безпека держави, державна зрада, колабораційна діяльність, пособництво державі-агресору, диверсія, шпигунство.

The article is devoted to the characteristics and classification of criminal offenses against the foundations of national security of Ukraine. The purpose of the article is defined as a comprehensive analysis of the essence and content of objective and subjective signs of criminal offenses against the foundations of national security with the further definition of the directions of improvement of the norms of the Criminal Code of Ukraine on this occasion.

A number of changes and additions to the provisions of the current Criminal Code of Ukraine aimed at bringing the system of norms on liability for criminal offenses against the foundations of national security in line with the modern needs of Ukraine, which were adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine after the beginning of the Russian-Ukrainian war in 2022, are characterized. It is stated that the activity of the legislative body testifies to the desire to ensure the legal basis for countering aggression, which is confirmed by specific changes to the norms of the current Criminal Code of Ukraine.

Objective and subjective features of criminal offenses against the foundations of national security are analyzed, their mandatory and optional features are characterized. The classification of criminal offenses against the foundations of national security is proposed into the following types: against the constitutional foundations of national security; against the foundations of national security of Ukraine in the field of information and scientific and technological security; against the foundations of national security in the economic, environmental, military and defense capabilities.

A conclusion was made about the increased attention of scientists to clarifying problematic issues of the peculiarities of criminal offenses against the foundations of national security both at the level of scientific articles and at the level of dissertation research, as evidenced by the revival and exacerbation of doctrinal

discussions. It is noted that the strengthening of high-quality scientific research will contribute to ensuring the legal framework for countering aggression and strengthening the national security of Ukraine.

Key words: *criminal offense, basics of national security, state security, treason, collaboration activities, aiding and abetting aggressor state, sabotage, espionage.*

Постановка проблеми. Проблема гарантування національної безпеки сьогодні є надзвичайно важливою для існування та розвитку Української держави та суспільства. Реалізація національної безпеки є метою проведення низки реформ щодо зміцнення державного суверенітету, територіальної цілісності, забезпечення стабільності та розвитку держави та суспільства. Національна безпека є надважливою та невід'ємною складовою часткою державної політики, що потребує надійного захисту, в тому числі – за допомогою норм чинного Кримінального кодексу України (далі – КК). Теоретико-методична база кримінально-правової охорони національної безпеки України постійно вдосконалюється та зазнає змін і доповнень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблемних питань сутності та кваліфікації кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України займалися такі вчені, як Н. О. Антонюк, М. С. Бондаренко, Ю. В. Василенко, З. А. Загинець-Заболотенко, Н. С. Кончук, О. О. Кравчук, О. В. Марін, О. О. Маслово, Р. О. Мовчан, Є. О. Письменський, С. К. Сергієвський, В. М. Стратонов, О. В. Тананакін, Р. Л. Чорний, В. І. Яковюк, Т. Ю. Ясницька.

Викладене свідчить про актуальність дослідження особливостей кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки в сучасних умовах життєдіяльності українського суспільства.

Метою статті є комплексний аналіз сутності та змісту об'єктивних та суб'єктивних ознак кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України з подальшим визначенням напрямів удосконалення норм КК з даного приводу.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабне вторгнення РФ на територію України у 2022 р., окупація частини території нашої держави, балансування на межі екологічних катастроф сприяють зміні напрямів державної політики. Тому слід погодитися з твердженням, що одним з пріоритетних напрямів сучасної політики України є зміцнення національної безпеки різними правовими засобами [10, с. 484]. Одним з елементів державної політики є приведення системи норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки у відповідність до сучасних потреб України. Як свідчить діяльність законодавців, деякі кроки у цьому напрямі впроваджуються.

З початку війни у 2022 р. до Розділу I Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України»

було внесено кілька змін, а деякі норми зазнавали змін двічі.

Так, Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо запобігання випадкам уникнення кримінальної відповідальності особами, які вчинили кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України» від 26.02.2025 р. № 4268-IX назву Розділу I було приведено у відповідність з його змістом, а саме: у назві Розділу I слово «Злочини» було замінено словами «Кримінальні правопорушення» [13].

Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» від 03.03.2022 р. № 2113-IX ст. 111 «Державна зрада» та ст. 113 «Диверсія» внесені зміни в частині появи в них кваліфікуючих ознак. Так, частини другі вказаних норм передбачають відповідальність за ті самі діяння, вчинені в умовах воєнного стану (ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 113 КК) або в період збройного конфлікту (ч. 2 ст. 113 КК). Особливістю даного Закону є запровадження за вказані злочини альтернативної абсолютно визначеної кумулятивної санкції, яка передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк п'ятнадцять років або довічне позбавлення волі, з конфіскацією майна [14].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 № 2108-IX запровадив кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність [12], що спричинило серйозні наукові дискусії щодо особливостей кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність.

Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» від 14.04.2022 р. № 2198-IX вніс доповнення до положень чинного КК у вигляді нової статті – ст. 111-2 «Посібництво державі-агресору» [15].

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до

законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану» від 24.03.2022 р. № 2160-IX було запроваджено кримінальну відповідальність за несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114-2 КК) [16].

Іншими законами, а саме – Законами України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень» від 13.07.2023 р. № 3233-IX [17] та «Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації» від 01.04.2022 р. № 2178-IX [18] були внесені редакційні правки у санкцію ч. 2 ст. 113 КК та ч. 1 та ч. 2 ст. 114-2 КК, а також у ч. 3 ст. 114-2 КК. Сам факт існування двох останніх законів підтверджує тезу про недоопрацьований і поспішний характер прийнятих змін, які вимагають подальшого вдосконалення. Це свідчить про порушення принципів законотворчої техніки, що є недопустимим для правової держави.

Таким чином, слід констатувати, що кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України є найбільш небезпечними посяганнями на ті особливі суспільні відносини, що забезпечують державну безпеку, обороноздатність, незалежність України, її конституційний лад. При неналежному рівні кримінально-правової охорони цих соціальних цінностей неможливо забезпечити нормальне функціонування держави та ряду її інститутів, без стабільності в суспільстві неможлива ефективна протидія злочинності. Тому норми, що передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України, подано саме в першому розділі Особливої частини (ст. 109 – 114-2 КК).

Як зазначає О. О. Кваша, після ухвалення у 2001 р. чинного КК неодноразово піднімалося питання про обґрунтованість розташування розділу I «Злочини проти основ національної безпеки» на початку Особливої частини КК України [8, с. 26–27]. Загальновідомо, що під час обговорення ряду проектів КК пропозиції були різні – від акценту на інтересах держави до пріоритету захисту життя та здоров'я особи. Обраний законодавцем варіант фахівці критичували як радянський рудимент, як негативну тенденцію, що властива авторитарним недемократичним державам. Оскільки найвищою соціальною цінністю в Україні, відповідно до положень ст. 3 Конституції України, визнаються

людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, то пріоритетне місце так званих державних злочинів (у редакції КК УРСР 1960 р., за висловом вченої, суперечить Конституції України, міжнародним договорам, ратифікованим Україною, інтересам громадянського суспільства [8, с. 27]).

В той же час, О. О. Дудоров та М. І. Хавронюк підкреслюють, що утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави і тому положення КК про злочини проти людини та її прав повинні були б мати першість в Особливій частині КК України [6]. Але вони все ж зосереджують увагу на тому, що першими в Особливій частині КК мають міститися злочини проти основ національної безпеки України, адже призначення розділу, який забезпечує кримінально-правову охорону національної безпеки, є більш значним, ніж просто захист інтересів держави.

Далі, як зазначає О. О. Кваша, головним завданням України як соціальної і правової держави є забезпечення прав людини, адже незахищена держава не здатна захистити права і свободи своїх громадян, гарантовані Конституцією України. У Великій українській юридичній енциклопедії констатовано, що розміщення норм про відповідальність за злочини проти основ національної безпеки на початку Особливої частини КК України вказує на їх особливу небезпечність для суспільства і держави [8, с. 27]. Саме тому пріоритетною метою стратегії національної безпеки є саме безпека держави.

Отже, кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України – це суспільно небезпечні протиправні діяння, що спричиняють істотну шкоду безпеці держави й суспільства в різних її сферах і пов'язаним із нею життєво важливим інтересам особи чи загрожують спричиненням такої шкоди, переважній більшості з яких властива мета – ослаблення Української держави.

Щодо характеристики кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки слід зазначити наступне.

Родовим об'єктом кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, як правило, визначається безпека України в різних її сферах – тобто, ті суспільні відносини, що забезпечують власне існування України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави (ст. 1 Конституції України). Інше твердження стосується того, що родовим об'єктом діянь, відповідальність за вчинення яких передбачена у Розділі I Особливої частини КК, є суспільні відносини, пов'язані з охороною основ національної безпеки [21, с. 109]. Відповідно до положень Закону України «Про національну безпеку України», національна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності,

демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [19]. Визначення сутності родового об'єкту має велике значення, адже саме родовий об'єкт сприяє диференціації, класифікації та структуризації правопорушень у кримінальному законодавстві України [23, с. 328].

Видовий об'єкт – це той, що охоплює тотожні суспільні відносини та співвідноситься з родовим об'єктом конкретного кримінального правопорушення як частина з цілим чи як вид із родом, часто виділяється поруч із родовим об'єктом [1, с. 12]. Іншими словами – видовий об'єкт містить у собі меншу групу суспільних відносин, ніж та, що входить у родовий об'єкт, але більша, ніж та, на яку посягають при вчиненні конкретного діяння. Тобто, видовим об'єктом є необхідна складова у загальній назві розділу Особливої частини КК, що застосовується з метою подальшої систематизації конкретних суспільних відносин всередині окремого розділу Особливої частини КК [24, с. 90].

Щодо кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки, існують обґрунтовані твердження щодо виділення видовим об'єктом зовнішньої та внутрішньої безпеки України [21, с. 110]. З огляду на це слід пам'ятати, що коли видовий об'єкт повністю збігається з безпосереднім (про що мова йтиме далі), то в його виділенні взагалі втрачається будь-який сенс [20, с. 3], оскільки він не має абсолютно ніякого теоретичного та практичного значення [22, с. 335]. Тому слід погодитися з думкою про відсутність необхідності здійснювати поділ об'єктів кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки на родовий, видовий та безпосередній [24, с. 90].

Основним безпосереднім об'єктом кожного окремого кримінального правопорушення, відповідальність за вчинення яких передбачається у Розділі I Особливої частини КК – це суспільні відносини у сфері охорони зовнішньої та внутрішньої безпеки України, а саме: її суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність, обороноздатність, державна, економічна чи інформаційна безпека. При цьому, залежно від спрямованості конкретного суспільно небезпечного діяння, основний безпосередній об'єкт правопорушення може мати різний, більш чи менш широкий, зміст: до прикладу, при вчиненні диверсії основним безпосереднім об'єктом може бути безпека держави водночас у економічній, екологічній і воєнній сферах або тільки в економічній чи тільки у воєнній сферах.

Додатковим об'єктом кримінального правопорушення загалом є ті суспільні відносини, на які завжди посягає певне діяння, заподіюючи їм шкоду або створюючи загрозу її заподіяння поряд із безпосереднім основним об'єктом, який може визнаватися самостійним основним безпосереднім об'єктом правопорушення [4, с. 23].

Для деяких кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки Україна характерною є наявність додаткового обов'язкового безпосереднього об'єкта (життя та здоров'я особи, власність, довкілля). До прикладу, додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом колабораційної діяльності є життя особи або право власності (ч. 8 ст. 111-1 КК) [2, с. 4]. Для інших правопорушень – наявність додаткового факультативного безпосереднього об'єкта (установлений порядок виконання представником влади своїх службових повноважень, особистого права та свободи людини і громадянина, життя й здоров'я особи, власність). Крім того, залежно від форми конкретно вчиненого діяння факультативним додатковим безпосереднім об'єктом може вважатися невизначене коло суспільних відносин, що спостерігається на прикладі ст. 111 КК. Слід пам'ятати, що вказівка на обов'язковий додатковий об'єкт кримінальних правопорушень не лише прямо зазначена безпосередньо у самій нормі, але й логічно випливає із її змісту (як життя особи або право власності у ч. 8 ст. 111-1 КК [2, с. 4]).

Важливе значення для правильної кваліфікації деяких кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України має їх предмет. Наприклад, предметом диверсії (ст. 113 КК) є будівлі, споруди й інші об'єкти, що мають важливе народногосподарське чи оборонне значення; земельні угіддя, водойми, ліси; стада та колекції тварин, риба, що водиться у ставках чи інших водоймищах; великі пасіки; посіви сільськогосподарських або інших культур; лісові масиви. При вчиненні шпигунства (ст. 114 КК) чи державної зради у формі шпигунства (ст. 111 КК) його предметом можуть бути відомості, що становлять державну таємницю, матеріалізовані у відповідному документі чи виробі. У випадку вчинення діяння, передбаченого ст. 114-2 КК, його предметом виступає інформація про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, у тому числі про їх переміщення територією України [9].

Про потерпілого від аналізованих кримінальних правопорушень спеціально зазначено лише у ст. 112 КК – державний або громадський діяч.

З об'єктивної сторони аналізовані кримінальні правопорушення характеризуються переважно суспільно-небезпечними діями. Час і обстановка вчинення до певного часу були обов'язковими ознаками лише для однієї з форм державної зради – перехід на бік ворога (ст. 111 КК), що може бути вчинений тільки у воєнний час або в бойовій обстановці та особливий період – для ст. 114-1 КК.

Але положеннями вищевказаного Закону № 2113-ІХ від 03.03.2022 р. ряд норм (ст. 111, 113 КК) були доповнені кваліфікуючими ознаками – вчинення діяння в умовах воєнного стану, що слід визнати обставинкою вчинення правопорушень. Також слід згадати про обстановку вчинення

колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК), яку законодавець описує як публічність. Заперечення або заклики як форма об'єктивної сторони діяння, передбаченого ч. 1 ст. 111-1 КК, вчиняються в умовах публічності. Відповідно до примітки 1 до ст. 111-1 КК, публічним вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невідомого кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації [9]. Тобто, публічність завжди визнається оціночною ознакою і питання про її наявність повинно знаходити вирішення в кожному випадку з урахуванням просторово-часових умов та безпосередньо обстановки виходження вказаних реплік. В науці кримінального права поширена думка, що для визнання публічності важлива її масовість, що встановлюється окремо в конкретному випадку з огляду на умови та коло адресатів, які сприйняли чи могли їх сприйняти [11, с. 103]. При цьому, слід враховувати недоцільність встановлення мінімальної кількісної межі публічності закликів [5, с. 124].

Місцем вчинення деяких форм колабораційної діяльності є окупована територія або окупаційна адміністрація держави-агресора (ч. 2, 4, 5, 7 ст. 111-1 КК) або заклади освіти (ч. 3 ст. 111-1 КК).

Також слід згадати про використання певною мірою суперечливого законодавчого терміну в ч. 2 ст. 111-1 КК – «добровільність», яка має місце у випадку зайняття посади в органах влади, не пов'язаних із виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, на тимчасово окупованих територіях [9], та яка виступає обов'язковою умовою притягнення особи до кримінальної відповідальності за вказані дії. Особа, яка згоджується із зайняттям такої посади, робить це за вільним волевиявленням, коли її воля ніким і нічим не обмежується, тому мова повинна йти про надання згоди особою на зайняття певної посади без застосування психічного чи фізичного примусу по відношенню до неї чи її близьких осіб з боку окупантів та про відсутність її шантажу [7, с. 54].

Практично всі кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України сконструйовані як діяння з формальним складом. Деякі з них можуть мати усічений склад (ст. 109, 112 КК).

Суб'єктами кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України можуть бути фізичні осудні особи, що досягли 16-річного віку (громадяни України, іноземні громадяни чи особи без громадянства). При вчиненні посягання на життя державного або громадського діяча (ст. 112) та диверсії (ст. 113) суб'єктом є фізична осудна особа з 14-річного віку. Спеціальний суб'єкт є ознакою кількох кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України: у діянні, передбаченому ст. 111 КК, а також у ч. 1, 2, 3, 5, 7 ст. 111-1 КК – це

тільки громадянин України, а в правопорушенні, передбаченому ст. 114 КК – тільки іноземний громадянин або особа без громадянства. В інших основних складах кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України суб'єкт є загальним. Одночасно кваліфікуючою ознакою кримінальних правопорушень, передбачених ст. 109, ст. 110 КК, є вчинення їх спеціальним суб'єктом – представником влади.

Характерною рисою суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України є те, що всі вони вчиняються з прямим умислом. Окрім того, для переважної більшості цих кримінальних правопорушень характерною є мета – ослаблення держави, що передбачає умисел знизити економічний, науково-технічний, військовий та інший потенціал України. Закон не вимагає, щоб винний мав на меті істотно ослабити державу, зазначена мета може бути досягнута навіть за умови незначного впливу на той чи той потенціал держави, і тому на перший план тут виступає не фактичний результат, а саме ставлення особи до держави, її суверенітету, конституційного ладу, чинної державної влади. Мотиви кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, як правило, не є їх обов'язковими ознаками цих. Вони можуть бути різними, і мають кримінально-правове значення переважно як обставини, що пом'якшують чи обтяжують покарання (ст. 66, 67 КК). Лише у двох кримінальних правопорушеннях проти основ національної безпеки України мова йде про мотив – корисливий (ч. 3 ст. 110-2 КК) та помсти за державну чи громадську діяльність потерпілих (ст. 112 КК).

Метою деяких кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки є: насильницька зміна чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади (ч. 1 ст. 109 КК); зміна меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України (ч. 1 ст. 110 КК, ч. 1 ст. 110-2 КК); насильницька зміна чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади (ч. 2 ст. 110-2 КК); сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України (ч. 3 ст. 111-1 КК); впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти (ч. 3 ст. 111-1 КК); підтримка держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України (ч. 6 ст. 111-1 КК); завдання шкоди Україні (ч. 1 ст. 111-2 КК); ослаблення держави (ст. 113 КК); передача іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що є державною таємницею (ч. 1 ст. 114 КК).

Специфічною ознакою кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України є те, що вони не мають суміжних адміністративних правопорушень.

Переважає більшість цих кримінальних правопорушень є особливо тяжкими й тяжкими злочинами, тому санкції їхніх норм передбачають найбільш суворі покарання.

При визначенні видів (груп) кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України слід виходити, переважно, з положень Закону України «Про національну безпеку України», згідно з яким загроза національній безпеці України може здійснюватися в різних сферах. Залежно від цього слід розрізняти:

1) кримінальні правопорушення проти конституційних основ національної безпеки України: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади (ст. 109 КК); посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК); фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110-2 КК); посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК);

2) кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України у сфері інформаційної та науково-технологічної безпеки: державна зрада (ст. 111 КК); колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК); пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК); шпигунство (ст. 114 КК);

3) кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України в економічній, екологічній, військовій сферах і сфері

обороноздатності: диверсія (ст. 113 КК); перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1 КК); несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114-2 КК).

Висновки. Отже, проблемні питання особливостей кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України не втрачають актуальності, особливо в умовах ескалації зовнішніх загроз, про що свідчить поглиблення та загострення доктринальних дискусій як на рівні наукових статей, так і на рівні дисертаційних досліджень.

В останні роки національна безпека переживає етапи динамічного розвитку та удосконалення. Україна сьогодні знаходиться в одному з найважчих періодів власної історії як сучасної та незалежної держави, коли рф здійснює збройну агресію, загрожуючи політичному та економічному існуванню нашої держави.

За умов порушення територіальної цілісності України та загроз державному суверенітету, подальший розвиток як демократичної, правової, європейської держави знаходяться під прямою небезпекою. Натомість, в державі спостерігаються кардинальні трансформації українського суспільства, що вимагає, в тому числі, посилення наукових досліджень задля забезпечення правової бази протидії агресії з метою подальшого зміцнення національної безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Балобанова Д. О., Газдайка-Василишин І. Б. Об'єкт кримінального правопорушення : навчальний посібник. Львів, 2024. 44 с. URL : <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/8377>
2. Василенко Ю. В. Колабораційна діяльність: кримінально-правова характеристика складу кримінального правопорушення. *Часопис Київського інституту інтелектуальної власності та права*. Вип. 1, 2022. DOI: 10.32782/chasopyskiiivp/2022-1-1
3. Велика українська юридична енциклопедія. Т. 17 : Кримінальне право / В. Тацій, В. Борисов та ін, Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 327 с.
4. Вознюк А. А. Додатковий об'єкт злочину, передбаченого ст. 255 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4 (97). С. 21–30.
5. Гапончук В. В. Кримінально-правова протидія публічним закликам до вчинення злочинних дій: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2021. 259 с.
6. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навчальний посібник. Київ : Ваіте, 2014. 36 с.
7. Забуга Ю. Ю. Деякі дискусійні питання застосування частини 2 ст. 111-1 КК України. *Юридичні новели під час воєнного стану*: зб. тез доповідей та наук. повідомл. учасників наук.-практ. конф. (Харків, 13 червн. 2022 р.). Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2022. С. 54–56.
8. Кваша О. О. Родовий об'єкт злочинів Розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України: держава & національна безпека. *Право України*. 2022 № 11. С. 24–36. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2022-11-024>
9. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
10. Кузнецов В. В., Сийпловік М. В., Нестерова І. А. Злочини проти основ національної безпеки України: нові виклики сьогодення. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 483–489. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.84>

11. Маслова О. О. Публічність як обстановка вчинення кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст. 111-1 КК України. *Juris Europensis Scientia*. Випуск 3, 2022. С. 100–105. DOI: <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2022.18>
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12>
13. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо запобігання випадкам уникнення кримінальної відповідальності особами, які вчинили кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України : Закон України від 26.02.2025 № 4268-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4268-20#n8>
14. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 р. № 2113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#n7>
15. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки : Закон України від 14.04.2022 р. № 2198-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#n8>
16. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2160-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#n10>
17. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у карантні кримінальних правопорушень : Закон України від 13.07.2023 р. № 3233-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3233-20#n11>
18. Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації : Закон України від 01.04.2022 р. № 2178-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2178-20#n5>
19. Про національну безпеку : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#top>
20. Рубашенко М. А. Видовий об'єкт посягання на територіальну цілісність і недоторканість України. *Theory and Practice of Jurisprudence*. 2013. № 2 (4), 54. С. 1–8. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/63544>
21. Собещанська Є. С. Деякі питання кримінально-правової характеристики колабораціонізму (ст. 111-1 КК). *Європейські перспективи*. 2024. № 2. С. 107–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.2.16>
22. Тананакін О. В. Дискусійні питання визначення об'єкта колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК України). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2024. Серія ПРАВО. Вип. 85: Ч. 3. С. 332–338. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.52>
23. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручн. для студ. вищ. навч. закл. Вид. 3-тє, доп. і перероб. Одеса : Фенікс, 2017. 468 с.
24. Ясницька Т. Ю. Об'єкт колабораційної діяльності. *Юридичний бюлетень*. 2023. Випуск 31. С. 87–97. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.31.12>

Дата першого надходження статті до видання: 21.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025